

Наталія СОКІЛ-КЛЕПАР

СОМАТИЧНА ЛЕКСИКА В НОМІНАЦІЇ ГЕОГРАФІЧНОГО ПРОСТОРУ КАРПАТ

Проаналізовано мікротопоніми, мотивовані соматичною лексикою. Географічні назви невеликих територіальних об'єктів найчастіше мотивують соматомени голова, око, нога, ребро, а також антропоморфні апелятиви вухатий, лисий, сліпий, глухий. Окрім візуальної схожості, такі мікротопоніми внутрішньо відображають ментальні характеристики простору — необжитість, нерівність поверхні, небезпечність, важкопрохідність.

Ключові слова: мікротопонім, об'єкт, соматичний, ментальність.

© Н. СОКІЛ-КЛЕПАР, 2016

Людина пізнає та сприймає простір через призму почуттів, асоціюючи певні його елементи зі своїм тілом. Так вона формує уявлення про довкілля та викристалізовує згодом їх у фрагменти національно-культурної картини світу. Специфікою анатомічної лексики у мікротопонімії є те, що з її допомогою люди визначали елементи простору, виражали відношення між об'єктами. Народна свідомість органи тіла сприймає певною цілісністю, тому й фрагменти обширу в уяві формуються як органічна картина світу.

Атрибутив *соматичний* походить із грецької мови та відображає семантику — «який стосується тіла, тілесний» [20, т. 9, с. 454]. Це антонім до *психічного*, тобто того, що стосується внутрішнього світу людини, духовності. Соматичні апелятиви об'єднують у різні групи на позначення безпосередньо людського тіла: голови, шиї, рук, ніг (власне соматомени), кісток (остеономени), внутрішніх органів (спланхномени) тощо.

Соматомени мають здатність переходити в розряд образних географічних найменувань. Найчастіше такі метафоричні назви реалізуються на зоровому рівні, зрідка на слуховому чи дотиковому. Аналізовані лексеми не становлять значної частини досліджуваних одиниць у мікротопонімному полі, однак є доволі цікавими з етнокультурного погляду, оскільки відтворюють специфіку народної номінації. Звичайно, не завжди чітко можна простежити першоджерела, бо сьогодні деякі апелятиви входять уже до стійкої системи географічних термінів. Та все ж первісною основою творення подібних найменувань були соматизми, що й сприяло рефлексіям над указаною проблематикою.

Ототожнення людини з простором сягає ще античності, міфологічної рецепції географічних реалій. В. Русанівський зауважив, що помітне явище в семантичній історії слів займає «антропонімізація» природних явищ, тобто приписування живій і неживій природі процесів і дій, пов'язаних з діяльністю людини, функціонуванням її організму, з подібністю до її частин тіла [17, с. 93]. Семантичний перехід спостерігаємо як на апелятивному, так і на онімному рівнях. У людській свідомості з будовою людського тіла пов'язується насамперед вертикальне структурування простору: небо — голова, центр Всесвіту — пуп, земля — ноги. Що ж до географічних реалій, то лексема *голова* часто стає базою для номінації гори, вершини, а *нога* — підніжжя

гори. Звісно, такі найменування особливо характерні для гірського простору. Соматоніми як твірна база особливо характерні для оронімів та гідронімів. На думку дослідників, це пов'язано з тим, що «для назви об'єкта за допомогою такої метафори необхідно бачити об'єкт повністю, бо саме тоді його форми чи форми його частин можна порівняти з якоюсь частиною тіла» [23, с. 101]. Український ономаст В. Шульгач узагалі назвав перехід соматичного терміна в гідрографічний одним із універсальних, що сягає ще праслов'янського періоду [26, с. 189].

Соматичну апелятивну лексику розглядали Н. Дяченко, О. Іліді, О. Материнська, Д. Мицан, В. Німчук, М. Скаб, Н. Скоробогатько, Л. Цапулич та ін. Українські ономасти теж трактували цей пласт метафоричних найменувань у контексті своїх наукових доробків.

Більшість лексем-мотиваторів українських мікротопонімів — питома. На думку В. Німчука, староукраїнська (зрештою, і сучасна. — *Н. С.-К.*) мова зберегла чимало успадкованих із праслов'янської мови лексем на позначення частин людського тіла та органів [14, с. 310]. Як приклад, автор подає такі одиниці: *голова, лоб, чоло, лице, око, вухо, рот* та ін. Сьогодні вони часто входять до складу географічних найменувань та зберігають у собі деякі реліктові або ж діалектні одиниці, що вже не вживаються в літературному лексиконі, скажімо, *косми (косматий), черево, бебухи* тощо.

Соматичну лексику як своєрідний культурний код уживають мовці багатьох країн світу. Це здебільшого представлено в діалектних, фразеологічних і просторових текстах. Однак їх узус та функції різноманітні, що впливає насамперед із ментальних особливостей нації. О. Селіванова зауважує, що в українській етносвідомості стереотипними функційними особливостями соматизмів є: 1) голова — предикати фізіологічної та мислинневої дії, пам'яті, психічних і емоційних станів людини, її поведінки, розумові здібності, життя — смерть; 2) око — спектр зорового сприйняття, знання, спостережливості, досвідченість, кмітливність, знаки людської поведінки, експресивне позначення психоемоційного і фізіологічного станів; 3) вухо — слухове сприйняття; 4) ніс — підсвідоме інтуїтивне передбачення, чванливість, уподібнення до гострого предмету [18, с. 276]. Деякі значення, що подала дослідниця, мож-

на екстраполювати й на назвознавче поле — найменування дрібних географічних об'єктів. У номінації подібних локусів саме такі внутрішні чинники могли частково відображатися.

У пропонованій роботі взято до уваги найхарактерніші мікротопоніми, мотивовані соматизмами *око, чоло, вухо, лікоть, ребро* та ін. В межах цієї групи зацентровано й на антропоморфних ознаках: *глухий, вухатий, сліпий, лисий, косматий, чубатий* тощо.

Апелятив **голова** та його деривати закладені в онімах: г. *Головня* (Бусов. Стс Льв), пол. *Головчиська*, г. *Головниця* (Раков. Бгр. ІФ), п. *Головник* (Волов. Влв. Зк). Мікрооронім *Головня*, ймовірно, семантично утворений від апелятива *головня* — «недогарок», «недопалене дерево» [15, ч. 1, с. 181], «обгоріле поліно» [6, с. 47], тобто певним чином внутрішньо вказував на випалене місце. Проте С. Вербич вважає, що існував давній географічний термін *головня* «гора з великою (високою) вершиною» [3, с. 22]. В історичних джерелах просторова характеристика апелятива **голова** ширша: «початок, край (річки, границі, дороги)», «горішній кінець, верх» [10, с. 550]. Тому можна вважати, що лексема **голова** вживалася на позначення фізично великих або ж вагомих для життя мешканців об'єктів.

Щодо мікротопоніма *Головниця*, то його мотивує сьогодні вже гідрографічний діалектний апелятив *голов(н)иця* — «отвір у скелі, звідки б'є джерело» [8, т. 1, с. 550], «природне джерело», «верхів'я річки» [6, с. 47]. В останньому тлумаченні відображена просторова семантика, адже *верхів'я* — «верхня, найвища частина чого-небудь» [20, т. 1, с. 335], що асоціативно ототожнюється з **головою** як органом людського тіла. У карпатських легендах локуси, мотивовані досліджуваним апелятивом, часто трактують як такі, де відбулися певні бої [10, с. 124]. Недаремно в українському словниковому фонді є фразеологізм «покласти голову», тобто загинути. Народна етимологія розширює обрії людського сприйняття довілля, однак не є визначальною у лінгвістичному осмисленні процесу номінації.

Етимологічно апелятив *голова* відноситься до іє. *ghel- «очевидно, шкаралуца, череп»; малоімовірно творення з псл. *golъ «лисіна» та іє. *gel- «щось кругле, кулясте» [8, т. 1, с. 550—551]. Тож мікротопоніми деривати досліджуваного апеляти-

ва найчастіше входять у гідронімну та оронімну сфери, що впливає з логічного структурування простору. На інші мікрооб'єкти назва могла перейти метонімічно.

Апелятив **чоло** у чистому вигляді зрідка формує основу творення мікротопонімів: л. *Чоло* [22, с. 83]. Та похідні **причів, причул, причілок** становлять активний його компонент: г. *Причів* (Гута Бгр ІФ), п. *Причілок* (Круш. Ск Лв), л., сін. *Прочівок* (В. Рож. Ск Лв), сін. *Причул* (Лопух. Тч Зк). Зрозуміло, що географічна семантика «вершина гори» [13, 246] або ж культурна «бокова стіна дому; бік даху дому; фронтон», «бокова стінка скрині» [5, т. 3, с. 452], «передня частина будівлі, споруди; фасад» [20, т. 11, с. 348] пов'язані з основною — «верхня надочна частина обличчя людини» [20, т. 11, с. 348]. Як топографічний термін **чоло** функціонує також і в інших слов'янських мовах, зокрема в польській, зі значенням «пагорб, підвищення» [29, с. 236]. Етимологічні джерела засвідчують певну рельєфну характеристику: псл. *čelo* споріднене з лит. *kėlti* «піднімати; підвищувати; відкривати» та зводиться до іє. **kel-* «підносити, високий» [8, т. 6, с. 338—339].

Гіпотетично, апелятив **шия** мотивував мікротопоніми: уроч. *Шийка* [22, с. 79], п., уроч. *Шийовина* (Дол., Орява, Пог. Ск. Лв). Гадаємо, що афікс -овин(а) аналогічний, як в апелятивах *луговина, пуповина, горловина*. Найбільш імовірним видається схожість географічного об'єкта з *шиєю* на основі певних візуальних або ж фізичних (розмір, форма) ознак, що виражено в лексикографічних джерелах: «вузька частина чогось, що з'єднує дві більші частини» [8, т. 6, с. 423]. Зв'язок із антропонімною базою маломожливий. Та все ж у карпатському антропоніміконі побутує прізвище *Шийко* [25, с. 625], що зводиться до аналізованого соматоніма. Від антропонімічних дериватів виявлено й з-поміж мікротопонімних одиниць: *На Шійовім, Шійова зворина* [31, с. 5—6]. Етимологи виводять апелятив від псл. *šija*, що не має достатньо чіткого походження [8, т. 6, с. 423].

У мікротопоніміконі Карпат апелятив **око** став основою для об'єктів: оз. *Око* (Самак. Птл Чрн), оз. *Морське Око* (Ялин. Ск Лв; Синев. Міжгір. Зк). Часто вважають, що **око** охоплює ту частину простору, якою здатна керувати людина, пізнавати

її. Однак, на думку В. Богуцького, вказана лексема генералізує знання та виражає поняття «скрізь, на всьому просторі» [2, с. 65]. Гіпотетично, мотиватор **око** міг увійти до складу мікротопонімів на основі зовнішньої подібності, насамперед круглої форми. Таке пояснення й подано у словнику мікротопонімів північно-західної України [19, с. 140]. Не варто забувати, однак, що в українських говіркових текстах цей апелятив відтворює ще й вимірні особливості [6, с. 138]. Та все ж, гадаю, лексема з таким значенням не могла мотивувати мікрогідроніми. Діалектне слов'янське мовлення апелятив **око** реалізує як «кругле озеро, застійну воду, калюжу», «джерело», «глибоке місце в річці, де б'є ключ», «незаросла гола частина поверхні води», «озеро» [26, с. 188—189], що саме й закладено в номінуванні мікротериторій.

Метафорична сполука *морське око* як мікротопонімооснова вживається не тільки в українській онімії, а й у західнослов'янській — чеській і польській. Чехи гірське озеро номінують як *mořské oko* [24, с. 447]. У польських Татрах теж побутує онім *Morskie Oko* для окреслення подібного гірського гідрооб'єкта.

Дослідник праслов'янського гідронімного фонду В. Шульгач наводить назви *Волове Око, Жабине Око, Жаб'яче Око*, що здебільшого локалізуються на півночі й заході України. Вчений наголошує на функціонуванні онімів із опорним денотатом **око** в іншослов'янському пропріальному фонді (лімніонім *Okòto*, мікротопонім *Биволско Око* (Болгарія), *Morskie Oko* (Польща) та неслов'янському — в Литві, Іспанії, Болівії та ін. [26, с. 188—189], що визначає вже певну типологічність світового онімного континууму.

На думку В. Лучика, назва *Морське Око* постала внаслідок лексикалізації та онімізації словосполучення з опорним географічним терміном *око* «озеро» й означенням *морське* — «водне». Автор уважає, що регулярність використання такого словосполучення в карпатському регіоні набуло вже статусу географічного терміна [11, с. 426—427]. З ареалу побутування видається, що географічний апелятив **око** поширився на карпатські терени все ж із Полісся, Волині, тобто болотистих місцевостей, де, можливо, **око** як чиста, світла вода вирізнялася з-поміж каламутних гідролокусів. За походженням, соматонімен

виводять від псл. *oko*, що сягає іє. * *ok-* «бачити, око» [8, т. 4, с. 170], спорідненого з апелятивом **вікно** (псл. *okъno*) — «отвір у стіні» та його метафоричними відповідниками на позначення гідролокусів. Припускають, що, окрім образної семантики, **вікно** може бути суфіксальним дериватом від іє. **ak^wā* «вода» [8, т. 1, с. 398].

Апелятив **устя** мотивує такі мікротопоніми: к. с., сін. *Ізустя* (В. Рож. Ск Лв), горб *Устя* (Кривор. Врх ІФ), к. с. *Усті* (Кривор. Врх ІФ), бер. *На Вустю* (Н. Кроп. Дрг Лв). Особливо актуальний цей номен для гідролокусів, та все ж побутує й поміж орооб'єктами. **Устя** — те ж, що й гирло. В. Шульгач твердить, що рефлекси цього терміна відомі практично всім слов'янським мовам [26, с. 308]. Зрештою, ці гіпотези підтверджено у польських [30, с. 183—184], чеських [12, с. 78], білоруських [27, с. 196] та інших лексикографічних працях. Етимологічно *устя* сягає псл. *ustъje*, що походить від апелятива *уста* та виводиться від іє. **eusta* «губа», **ōus/aus-* «рот, устя» [8, т. 6, с. 48—49].

Невелику кількість мікротопонімів виявлено з апелятивом **рука** в основі: о. п. *Руқанне* (Підгор. Ск Лв), пас., уроч. *Руқанний* (Підгор. Ск Лв). Гіпотетично, такий локус у народній уяві може реалізовувати «свій» простір, бо, як відомо, все, що ми осягаємо на відстані руки, сприймаємо як близьке, рідне. Як засіб «маркування» просторових орієнтацій структури із компонентом **рука** мають значення безпосередньої близькості до людини, зумовлене особливостями розташування і функціями цієї частини людського тіла [2, с. 64]. При деталізації географічних реалій домінує, проте, семантика розгалуження об'єкта.

В українській етнокультурі існує чимало значень аналізованого апелятива [9, с. 510—512], та просторового немає. На думку Н. Дяченко, у діалектах апелятив **рука** може виражати значення «урочище», що ілюструє розширення семантики внаслідок метонімічного перенесення. Дослідниця вважає, що його поява, очевидно, є наслідком переосмислення первинного значення лексеми **рука**: на певному етапі розвитку мови сформувалося значення одиниці виміру, просторового орієнтира та локалізації. Тому «урочище» в семантичній структурі лексеми **рука** виникло внаслідок включення компонента «частина об'єкта (простору), яку можна охопити руками

(умовно)», а його закріплення спричинило розширення сфери функціонування лексеми аж до семантичного розриву із соматизмом [7, с. 6—7]. Апелятив **рука** виводять із псл. *roka* «рука», спорідненого з лит. *ranká* «збирати» [8, т. 5, с. 137].

Від анатомічного номена **нога** в мікротопонімному просторі Карпат утворено низку дериватів: п. *Віднога* (Сл.-Бол. Длн ІФ), л., п. *Вомнога* (Вовче Трк Лв), л., п. *Вомнішка* (Дн.-Дуб., Присл. Трк Лв), г., л., р. *Занога* (Розточ., Сл.-Бол. Длн ІФ), в., г., пас., пол. *Обнога* (Гукл. Влв Зк; Пилип. Мжт Зк; Сен. Длн ІФ; Хіт. Ск Лв), о. п. *Обніжка* (Лав., Пог. Ск Лв), л., сін. *Омнога* (В. Рож., Гр. Ск Лв), пол. *Омноги* (Ялин. Ск Лв); пас. *За Омніжков* (Пог. Ск. Лв), л., сін. *За Омногов* (В. Рож. Ск Лв). Матеріал часто фіксує асимілятивні зміни у групах приголосних [бн]→[мн]: *Омнога*, *Омноги*. Такі фонетичні особливості характерні для деяких говорів південно-західного наріччя, зокрема для карпатських говірок. Доволі часто супроводжують базовий діалектний апелятив й інші фонетичні зміни, скажімо, приставний звук [в] (*Вомнога*), оглушення (*Вомнішка*).

У етносвідомості «ноги сприймаються як рух, життя, здоров'я» [9, с. 401]. Вони відіграють у житті людини важливу роль не тільки тому, що є засобом для переміщення в просторі, а й допомагають утримувати вагу тіла у вертикальному положенні. Мабуть, саме така внутрішня мотивація й була закладена в основу номінації мікрооб'єктів, особливо орографічних.

Семантичне наповнення базових апелятивів *віднога*, *занога* та *обнога* виражає здебільшого рельєфні (або ж гідрорельєфні) особливості: «кожна частина розгалуження», «рукав ріки», «відріг гори» [5, т. 1, с. 221], «місце між двома горами», «рукав ріки» [13, с. 228] «підніжжя гори» [8, т. 4, с. 108]. Саме в контексті географічних термінів, від яких походять аналізовані мікротопоніми, розглянуто подібні одиниці в монографії «Мікротопонімія Сколівщини» [21, с. 50]. Однак усі похідні все ж зводяться до псл. *noга* та до іє. * *onogh-*, **ngh-*, **ongh-* «ніготь, кігтик» [8, т. 4, с. 108].

Остеономен **ребро**, що означає «дугоподібний скелетний утвір людини і хребетних тварин» [20, т. 8, с. 468], перейшов у географічний та став позначати «схил гори, кручі, скелі» [13, с. 246]: г., п. *Реберця*

[22, с. 126], г. *Ребра* (Бистр. Врх ІФ), п. *Ребра* [22, с. 23], г. *Ребро* [4, с. 320] г. *Ребровач* [4, с. 321], уроч. *Заребро* (Росох. Ск Лв). Поштовхом для цієї метафори були насамперед певні візуальні характеристики об'єкта. М. Габорах стверджує, що онім *Ребровач* утворений від прикметника *ребровий*, «який має ребра, з ребрами», і вказує на форму і конфігурацію гори [4, с. 321]. Із погляду етимології, псл. *rebgo, утворене за допомогою суфікса -го від основи *reb-; < іє. *rebh- «покривати дахом»; назва пов'язана з тим, що ребра є своєрідним дахом, який покриває грудну клітку [8, т. 5, с. 39]

У географічній термінології часто вживаються антропоморфні характеристики об'єктів: г., кам. *Вухатий Камінь* (Дзембр. Врх ІФ), п. *Косматий* (Ямельн. Ск Лв), уроч. *Кудревий* (Трух. Ск Лв), в. *Чубатий Бук* (Довге Дрг Лв), г., л., сін. *Лиса Гора* (Нагір., Підгор., Тухол. Ск Лв), пас. *Глуха Яма* [22, с. 72], пот. *Глухий Потік* [22, с. 72], бал. *Сліпий Потік* (Вол. Ск Лв).

Лиса Гора, окрім відсутності рослинного покриву, в етносвідомості реалізується ще і як місце збору нечистих сил, відьом, негативно забарвлених локус. Такі метафори відомі багатьом слов'янським мовам [28, с. 164]. Етимологію слова виводять від псл. *lyszь «лисий (без волосся; з білою плямою)»; іє. *leuk- «бути світлим, сяяти» [8, т. 3, с. 241]. Апелятиви **косматий**, **кудрявий** та **чубатий** виражають характер рослинності, його специфіку, що перенесені з соматичної лексики. **Косми** й **кудрі** позначають здебільшого скуйовджене, патлате волосся та етимологічно сягають псл. *kosmъ > *kes-/kos- «різати, скребти, дряпати» [8, т. 3, с. 50]; псл. *koderъ «скуйовджене волосся» [8, т. 3, с. 124—125]. **Чуб** номінує волосся на голові переважно чоловіка та походить із псл. čubъ (čuba)/čurъ (čura), іє. *(s)keub-/ (s)keup- «чубик, снопик, в'язка», можливо, пов'язаний із *kouб-/kouр- «купа» або ж дієсловом *скубити* [8, т. 6, с. 347—348]. Тому аналізовані апелятиви вказували насамперед на зігнуті, нерівні форми об'єкта або ж особливості лісового покриву.

Подібні ментальні характеристики репрезентують мотиватори **сліпий**, **глухий**, що номінують здебільшого недоступні, важкопрохідні, небезпечні карпатські території. Ці атрибутиви в мікротопоніміці вживаються для необжитих територій. Такі «метафори відносяться, — на думку О. Березо-

вич, — до позначення дефектів перцепції, що відштовхують людину від зовнішнього світу і, які творять навколо неї замкнутий простір: ідея замкнутості, відсутності контакту зі світом, акцентуються в багатьох семантичних дериватах, створених на базі лексем **глухий** і **сліпий**...» [1, с. 185]. Апелятив **глухий** виводять від псл. gluxъ, спорідненого з лит. glusnùs «слухняний, уважний», glūšas «дурень, дурнуватий» [8, т. 1, с. 530]. Етимологи відзначають часте змішування понять «глухий» і «дурний» та відтворюють уживання похідних від останньої лексеми у слов'янських мовах із семантикою «поганий», «полохливий», «шалений», «поривчастий», «злий», «запальний», «дикий». Зв'язують його з іє. *dheur- > dheг- «дути, швидко рухатися» [8, т. 2, с. 147]. У мікротопоніміці Карпат виявлено гідрооб'єкт *Дурний Звір* (Ілем. Ржн ІФ), якому властиві ознаки радше за силою та рухом течії, ніж певного конотативного нашарування, що відразу виникає в уявленні мовця. Тому, вважаю, тут можна навіть протиставити атрибутиви **глухий** і **дурний** як **нечутний** і **голосний**. Народне тлумачення *Глухого Потіку* на Турківщині так і виражає основне поняття — «не чути шуму води» [22, с. 72]. Ознаку **сліпий** у мікротопонімах народ пов'язує з неприступністю, непрохідністю об'єкта [19, с. 348].

Якщо ж узагальнити та перенести семантику аналізованих апелятивів у мікротопонімну царину, то можна стверджувати, що, крім зовнішньої схожості об'єктів із органами людського тіла, на просторовому рівні вони ще поширювалися додатковими ментальними особливостями: важкопрохідність (*Шийовина*); непрохідність (*Сліпий*); нерівність краєвидів (*Ребра*); небезпека території (*Глухий*); відсутність або наявність рослинності (*Лисий*, *Косматий*, *Чубатий*).

Соматична лексика становить важливу, хоча й кількісно невелику базу для творення мікротопонімів. Такі одиниці найчіткіше відображають антропоцентричні риси в номінуванні географічних обширів Карпат. Метафори створювалися насамперед на основі зовнішньої схожості органів людського тіла з елементами простору. Найбільша кількість онімів представлена в межах орографічних та гідрографічних об'єктів, що виконували важливі функції в житті суспільства. Мікротопоніми, мотивовані соматиз-

мами, втілюють креативний код у називанні фрагментів простору та допомагають відтворити обриси людського світосприйняття.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

мови: іє. — індоєвропейська, лит. — литовська, псл. — праслов'янська; **об'єкти:** бер. — берег, в. — верх, г. — гора, к. с. — кут села, кам. — камінь, л. — ліс, о. п. — орне поле, оз. — озеро, п. — поле, пас. — пасовище, пол. — полонина, р. — ріка, сін. — сінокіс, уроч. — урочище; **області:** Зк — Закарпатська, ІФ — Івано-Франківська, Лв — Львівська, Чрн — Чернівецька; **райони:** Бгр — Богородчанський, Влв — Воловецький, Врх — Верховинський, Длн — Долинський, Дрг — Дрогобицький, Мжг — Міжгірський, Птл — Путильський, Ск — Сколівський, Стс — Старосамбірський, Трк — Турківський, Тч — Тячівський; **населені пункти:** Бистр. — Бистрець, Бусов. — Бусовисько, В. Рож. — Верхня Рожанка, Вол. — Волосянка, Волов. — Воловець, Гр. — Грабовець, Гукл. — Гукливий, Дзембр. — Дземброня, Дн.-Дуб. — Дністрик-Дубовий, Дол. — Долинівка, Кривор. — Криворівня, Круш. — Крушельниця, Лав. — Лавочне, Лопух. — Лопухово, Н. Кроп. — Новий Кропивник, Нагір. — Нагірне, Пилип. — Пилипець, Підгор. — Підгородці, Пог. — Погар, Присл. — Присліп, Раков. — Раковець, Розточ. — Розточки, Росох. — Росохач, Самак. — Самакова, Сен. — Сенечів, Синев. — Синевир, Сл.-Бол. — Слобода-Болехівська, Трух. — Труханів, Тухол. — Тухолька, Хіт. — Хітар, Ялин. — Ялинкувате, Ямельн. — Ямельниця.

1. Березович Е.Л. Русская топонимия в этнолингвистическом аспекте / Е.Л. Березович. — Екатеринбург, 2000. — 532 с.
2. Богуцький В.М. Соматична лексика як засіб просторової номінації в українській, англійській та іспанській мовах / В.М. Богуцький // *Studia linguistica: Збірник наукових праць*. — Вип. 2. — Київ, 2009. — С. 61—67.
3. Вербич С.О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра. Етимологічний словник-довідник / С.О. Вербич. — Київ: Пульсари, 2007. — 120 с.
4. Габорак М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини. Словник-довідник. Видання друге, доповнене, уточнене / М. Габорак. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. — 500 с.
5. Грінченко Б. Словарь української мови: в 4 т. / Б. Грінченко. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. — Т. 1—4.
6. Гуцульські говірки: короткий словник / відп. ред. Я. За-кревська. — Львів, 1997. — 232 с.
7. Дяченко Н. Номінативні поля соматизмів та відсоматичних утворень в українських діалектах: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук / Н. Дяченко. — Ужгород, 2008. — 16 с.
8. Етимологічний словник української мови: в 7 т. — Київ: Наукова думка, 1982—2012. — Т. 1—6.
9. Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник / В. Жайворонок. — Київ: Довіра, 2006. — 703 с.
10. Історичний словник українського язика / під ред. Є. Тимченка. Т. 1. Зош. II (Г—Ж). — Харків; Київ, 1932. — 948 с.
11. Лучик В.В. Етимологічний словник топонімів України / В.В. Лучик. — Київ: Довіра, 2014. — 544 с.
12. Малько Р.Н. Географическая терминология чешского и словацкого языков (на общеславянском фоне) / Р.Н. Малько. — Минск: Наука и техника, 1974. — 143 с.
13. Марусенко Т.А. Материали к словарю украинских географических апеллятивов (названия рельефов) / Т.А. Марусенко // *Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика)*. — Москва: Наука, 1968. — С. 206—255.
14. Німчук В.В. Давньоруська спадщина в лексичі української мови / В.В. Німчук. — Київ, 1992. — 412 с.
15. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М.Й. Онишкевич. — Київ, 1984. — Ч. 1—2.
16. Писана керниця: Топонімічні легенди та перекази українців Карпат / збір. і впоряд. В. Сокіл. — Львів: Ін-т народознавства НАН України, 1994. — 206 с.
17. Русанівський В.М. Структура лексичної і граматичної семантики / В.М. Русанівський. — Київ: Наукова думка, 1988. — 238 с.
18. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспект) / О. Селіванова. — Київ; Черкаси, 2004. — 276 с.
19. Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель: у 2 т. / упор. Г.Л. Аркушин. — Луцьк, 2007. — Т. 1—2.
20. Словник української мови. — Київ: Наукова думка, 1970—1980. — Т. I — XI.
21. Сокіл Н. Мікротопонімія Сколівщини / Н. Сокіл. — Львів: Афіша, 2008. — 206 с.
22. Топоніміка Турківщини / упоряд. П. Зборовський. — Львів: Камула, 2004. — 258 с.
23. Чайко Т.Н. Названия частей тела как источник метафоры в апеллятивной и ономастической лексике / Т.Н. Чайко // *Вопросы ономастики*. — № 8—9. — Свердловск, 1974. — С. 98—106.
24. Чесько-український словник: у 2-х т. — Київ: Наукова думка, 1988. — Т. 1. — 1199 с.
25. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник / П. Чучка. — Львів: Світ, 2005. — 704 с.

26. Шульгач В.П. Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції) / В.П. Шульгач. — Київ, 1998. — 368 с.
27. Яшкін І.Я. Беларускія географічныя назвы: Тапаграфія. Гідралогія / Яшкін І.Я. — Мінск, 1971. — 256 с.
28. Lutterer I. Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Slovník vybraných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje / Lutterer I., Šrámek R. — Tobiáš, 2004. — 320 s.
29. Mrózek R. Nazwy terenowe / R. Mrózek // Polskie nazwy własne. Encyklopedia / pod. red. E. Rzetelskiej-Feleszko. — Warszawa ; Kraków, 1998. — S. 236.
30. Nitsche P. Die geographische Terminologie des Polnischen / P. Nitsche. — KölnGraz : Böhlau, 1964. — 339 s.
31. Petrov A. Karpatoruské pomístní názvy z pol. XIX a z poč. XX st. / A. Petrov. — Praha, 1929. — 258 s.

Nataliya Sokil-Klepar

SOMATIC LEXICON IN NOMINATION OF CARPATHIAN GEOGRAPHICAL SPACE

The article analyzes microtoponyms, motivated by somatic lexicon. Geographical names of smaller territorial units often

are motivated by such somatonyms as head, eye, foot, rib and anthropomorphic common names like eared, bald, blind, deaf. In addition to visual similarity, such microtoponyms internally reflect characteristics of mental space, namely people-free, roughness of surface, danger, difficulties with crossing it.

Keywords: microtoponym, object, somatic, mentality.

Наталія Сокил-Клепар

СОМАТИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В НОМИНАЦИИ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА КАРПАТ

Проанализированы микротопонимы, мотивированные соматической лексикой. Географические названия небольших территориальных объектов чаще всего мотивируют соматомы: голова, глаз, нога, ребро, а также антропоморфные апеллятивы: ушастый, лысый, слепой, глухой. Кроме визуального сходства, такие микротопонимы внутренне отражают ментальные характеристики пространства, например, необжитость, неровность поверхности, опасность, труднодоступность.

Ключевые слова: микротопоним, объект, соматический, ментальность.